

فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره دوازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۳۹)، تابستان ۱۳۹۶
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۸-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۳۱۵-۳۳۷

تحلیل اثرات اجرای طرح بهسازی (مطالعه موردی: روستای ورکانه، شهرستان همدان)

موسی اعظمی - دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران
مسعود سامیان* - دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران
الهام انصاری - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۶/۰۵

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۴/۰۹

چکیده

بسیاری از صاحب نظران و محققان بر این باورند که روستاها همواره از جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های توسعه‌ی ملی برخوردار بوده و در واقع یک بخش لاینفک برنامه‌های توسعه در کشورهای مختلف به شمار می‌روند در این راستا طرح‌های بهسازی روستایی با هدف تقویت بنیان‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی روستاهای ایران در سطح دهستان و روستاهای حوزه نفوذ با محوریت مرکز دهستان، به امر سطح‌بندی خدمات اجتماعی و زیربنایی در سطح دهستان پرداخته و در نهایت با تهیه طرح بهسازی روستای مرکزی می‌توان الگو توسعه فیزیکی روستاهای حوزه نفوذ را با دستورالعمل‌های مختلف ارائه داد حال با گذشت بیش از دو دهه از آغاز اجرای طرح‌های بهسازی و هادی در نواحی روستایی کشور و صرف هزینه‌های زیاد در مراحل مختلف تهیه و اجرای آن، شاهد آثار گوناگون در زمینه‌های مختلف، همچون دگرگونی در بافت کالبدی روستا، تغییر در الگوی ساخت مسکن، ناهماهنگی در شبکه‌ی معابر روستا، تسهیل در امر رفت و آمد روستاییان و ... هستیم. هدف از پژوهش در این مطالعه، تحلیل اثرات اجرای طرح بهسازی روستای ورکانه از دیدگاه روستاییان می‌باشد. روش پژوهش توصیفی تحلیلی است که برای گردآوری اطلاعات از روش‌های میدانی و اسنادی کمک گرفته شده و بر اساس آن با توجه به حجم جامعه‌ی آماری ۲۱۴ خانوار، حجم نمونه‌ی خانوارهای مورد نظر از طریق تمام شماری ۲۱۴ خانوار بوده است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق پرسشنامه در اختیار ۳۰ نفر از سرپرستان خانوارها در روستای مورد نظر قرار گرفت و نتایج آن بررسی و آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید و رقم ۰/۹۴. درصد به دست آمده که رقم قابل قبولی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، که اجرای طرح بهسازی روستایی در مورد پنج شاخص به کار رفته در این پژوهش یعنی شاخص مسکن، بهداشت، کاربری اراضی، شبکه معابر و شاخص اقتصادی و اجتماعی دارای رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد بوده است ولی بین وضعیت اقتصادی خانوارها و اثر شاخص‌های ذکر شده تاثیر معنی‌داری مشخص نشد، همچنین نتایج حاصل از آزمون خی دو نشان داد که بین نوع شغل اصلی و متغیرهای ناشی از طرح بهسازی روستایی یعنی شاخص مسکن، بهداشت، کاربری اراضی، شبکه معابر و شاخص اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح بیش از ۹۹ درصد رابطه معنی دار و مثبت وجود دارد.

واژه‌گان کلیدی: طرح‌های عمرانی، طرح بهسازی، تحلیل اثرات، روستای ورکانه، توسعه روستایی

نحوه استناد به مقاله:

اعظمی، موسی، سامیان، مسعود و انصاری، الهام. (۱۳۹۶). تحلیل اثرات اجرای طرح بهسازی (مطالعه موردی: روستای ورکانه، شهرستان همدان). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۲ (۲)، ۳۱۵-۳۳۷.

http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_532886.html

Email: samian.masoud@yahoo.com

* نویسنده مسئول:

مقدمه

بسیاری از صاحب‌نظران و محققان بر این باورند که روستاها همواره از جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های توسعه‌ی ملی برخوردار بوده و در واقع یک بخش لاینفک برنامه‌های توسعه در کشورهای مختلف به‌شمار می‌روند. اصولاً حوزه‌های روستایی به عنوان قاعده نظام سکونت و فعالیت ملی، نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند، چرا که توسعه پایدار سرزمین در گرو پایداری نظام روستایی به عنوان زیر نظام تشکیل‌دهنده نظام سرزمین است، و پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف می‌تواند نقش موثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد (Rezvani, 2004). روستا و جامعه روستایی بخش مهمی از جوامع درحال توسعه را تشکیل می‌دهد. تجربه توسعه به ویژه در جوامع جهان سوم نشان می‌دهد که توسعه روستایی نقش مهمی در رسیدن به اهداف توسعه در سطح ملی دارد؛ به گونه‌ای که بسیاری از صاحب‌نظران، توسعه روستایی را موتور محرکه توسعه در کشورهای جهان سوم بویژه در مراحل اولیه توسعه برشمرده‌اند و دستیابی به آن را ضروری و اجتناب‌ناپذیر دانسته‌اند (Motiee Langroodi & Sakhaei, 2009: 114). در ایران نیز از برنامه چهارم عمرانی (۱۳۴۵-۱۳۵۱)، عمران روستایی در نظام برنامه‌ریزی کشور جایگاه مشخص و مستقلاً یافت و از آن به بعد برنامه‌های توسعه و عمران روستایی در کشور تهیه و اجرا شد.

در کشورهای جنوب پیش از هر چیز این نکته اساسی مطرح است که بخش قابل توجهی از جمعیت در سکونتگاه‌های توسعه نیافته روستایی بسر می‌برند و کیفیت زندگی آن‌ها در حد "بقای زیستی" است (Saeedi, 2004). در این بین، در سال ۱۳۸۵، ۳۱/۴ درصد جمعیت کشور، متشکل از ۵۰۷۴۸۶۶ خانوار و ۲۲۱۳۱۱۰۱ نفر در ۲۴۰۰ دهستان ساکن بوده‌اند و بقیه در مراکز شهری زندگی می‌کردند. بطور کلی تنوع نظام‌های فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی - سیاسی و اکولوژیک در سطح کشور به استقرار مکانی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی به صورت آبادی کوچک و بزرگ و پراکنده منجر شده است. این گونه آبادی‌ها همواره در طول تاریخ با توجه به امکانات طبیعی و قابلیت‌های انسانی، از طریق تامین بخش عمده‌ای از محصولات کشاورزی به تولید ملی یاری رسانده، به حیات نسبتاً پایدار خود ادامه داده است (Saeedi, 2009).

سکونتگاه در هر کشور جزئی از عوامل توسعه است و همچنین خود یکی از اهداف توسعه و از شاخص‌های آن نیز به شمار (Papli yzdi & Ebrahimi, 2002) و همچنین بستر طبیعی یک سکونتگاه و تغییرات ایجاد شده در آن مانند ساختمان‌ها، خیابان‌ها، تسهیلات و تاسیسات عمده به عنوان عناصر کالبدی اشغال کننده فضا محسوب می‌شوند. مهیا نمودن عناصر کالبدی مناسب و تامین تسهیلات لازم زندگی متناسب با شرایط زمان از عوامل اصلی ماندگاری مجتمع‌های زیستی به ویژه در مناطق روستایی می‌باشد. افزایش تدریجی نابرابری‌های شرایط زندگی بین نقاط شهری و روستایی از دهه ۱۳۴۰ به بعد، جریان مهاجرت روستا به شهر را در کشور به وجود آورد (Azimi & jamshidian, 2005: 28).

بدین منظور باید گفت هرچند الگوهای رشد و توسعه اقتصادی در کشور ما از دهه‌های قبل آغاز گشته، اما از نخستین برنامه‌ریزی‌های عمرانی شده در کشور؛ به طور کلی تغییر ساختارها به نفع شهرها بوده و روستاها از آن بی‌بهره بوده‌اند و یا توجه کافی بدان‌ها نشده است. لذا هرگونه طرح توسعه‌ای که بتواند الگوهای موفق در جهت هماهنگی کلیه جنبه‌ها در روستا و شهر ارائه نموده و وخامت اوضاع فعلی روستایی را بهبود بخشد باید مورد توجه قرار گیرد (Asayesh, 2004). از این رهگذر مشکلات و عواملی نظیر نبود سیستم مناسب دفع فاضلاب و آب‌های سطحی در روستاها، لزوم گسترش شبکه‌های زیربنایی و خدمات رفاهی در روستاها، رواج وسایل نقلیه موتوری در روستاها، لزوم حفظ کاربری اراضی کشاورزی به منظور تداوم تولید، ضرورت کاهش خسارت‌های ناشی از بلایای طبیعی، الزامات بهسازی و مقاوم سازی ابنیه و مسکن روستایی و بالاخره فراهم آوردن محیط مناسب زندگی در روستاها به منظور توازن شهر و روستا و نیز ایجاد شرایط مناسب برای زندگی نسل جدید بویژه جوانان و افراد تحصیل کرده؛ ضرورت اصلاح و بهسازی بافت‌های

روستایی را بیش از پیش تشدید کرده است (Rezvani, 2004) یکی از این ایده‌های که در اواسط دهه ۱۳۶۰ ابتدا در وزارت جهاد سازندگی سابق شکل گرفت و سپس در بنیاد مسکن پی‌گیری شد، لزوم بهسازی روستاها با جمعیت بیشتر بود تا با ساماندهی خدمات عمومی و اصلاح زیرساخت‌های خدمات عمومی و بهبود مسکن در آن‌ها، این روستاها بتوانند به مثابه خاکریزهای اولیه برای کنترل موج مهاجرت‌های روستا به شهر عمل کنند (Azimi & Jamshidian, 2005: 26).

تا اینکه طرح هادی به عنوان یک متغیر بیرونی، وارد سیستم روستا شد و بر ساختارهای روستا اثر گذاشت، این ساختارها شامل ابعاد چهارگانه‌ی فیزیکی - کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی روستا است، طرح هادی با مبنای تغییر و تحول در ساختار فیزیکی - کالبدی بخش از فرآیند توسعه روستایی به شمار می‌رود. زیرا خطوط اصلی این طرح‌ها در قالب تغییرات بیرونی یا کالبدی روستا خلاصه می‌گردد. بنابراین تنها در قالب این تغییرات نمی‌توان به توسعه دست یافت و تنها می‌توان به بهبود وضع موجود در ابعاد مختلف منجر شود (Aslani, 1999).

بعد از سال‌های ۱۹۴۰ در جهان چندگونه گرایش نوسازی روستایی شکل گرفت. در حوزه کشورهای آسیای جنوب شرقی، مالزی و تایلند ضمن نگهداشت دیرینه‌ها و قواعد محکم زندگی روستایی سازمان کار، فعالیت و معیشت نوین روستاییان به سمت همبستگی و مشارکت همه عوامل و امکانات تولید جهت داده شد (Yaghoubi et al, 2013: 154) توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی، نوسازی متناسب کالبدی و ایجاد ظرفیت‌های جدید کار و فعالیت، اساس این نوسازی‌ها بوده است (UNDP, 2007). در کشورهای چین، هند، کره جنوبی، هر چند که روش‌های متفاوتی در پیش گرفته شد، ولی نتایج به دست آمده مشابه بوده است. هند دارای تجربه‌های بسیار موفقی است که از سال ۱۹۵۶ تاکنون ادامه داشته است. اکنون تعاونی‌های بزرگ تولید تمام جوامع این سرزمین بزرگ را سازمان داده اند و تا نسل‌های آینده سرنوشت جمعیت روستایی را برنامه‌ریزی نموده‌اند (Rashtian, 2004).

بررسی و شناخت نواحی روستایی و تحلیل قابلیت‌ها و تنگنای آن‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه روستایی اهمیت بسزایی دارد و امروزه آگاهی از این امکانات و تنگناها، نوعی ضرورت جهت ارائه طرح‌ها و برنامه‌های توسعه محسوب می‌شود. طرح‌های بهسازی روستایی از جمله طرح‌های توسعه روستایی است که در آن‌ها سعی شده است نسبت به بهسازی و ساماندهی مسکن روستایی اقدام شود (Kalantari & Shahkuhi, 2002: 188). دستیابی به الگوهای بهینه مسکن روستایی صرفاً یک فرآیند فیزیکی نیست، بلکه مطالعه‌ای چندوجهی است. بخشی از این مطالعات شناخت ساختارهای کلان محیطی، جغرافیایی و ریشه‌های تحولات می‌باشد. به همین دلیل مسکن در روستاها، علاوه بر پاسخگویی به نیاز سکونت و تامین امنیت و حریم خانوار، حلقه‌ای از نظام تولیدی روستا را نیز در بر می‌گیرد و به گونه‌ای متقابل با آن پیوند دارد (Latifi & Motamedian, 2006).

اصل سی و یکم قانون اساسی کشور، دسترسی به مسکن مناسب را حق هر خانواده ایرانی عنوان داشته است به طور آشکار مسکن مناسب باعث تغییراتی در روستاها می‌شود که علاوه بر مشخص نمودن سمت توسعه، هدایت و توسعه فیزیکی، کالبدی در روستا باعث افزایش و تغییر در وسعت روستا نیز می‌شود (Saeedi et al, 2007: 7). طرح بهسازی مسکن روستایی از سال ۱۳۷۴ توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، با هدف بهبود کیفیت مسکن و بافت روستایی و ارتقاء سطح ایمنی، بهداشتی، رفاه و آسایش مسکن روستایی آغاز گردید. این مهم توأم با ارایه تسهیلات و زیرساخت‌ها، قابلیت آن را می‌یافت که به ایجاد حس تعلق به مکان، حفظ تراکم جمعیت خانوار، بهبود سیمای بصری و چشم انداز روستا، مقاوم سازی مسکن و در نتیجه بهسازی زندگی روستایی بینجامد، هر چند با فراز و نشیب‌ها و مشکلات فراوان اداری و اجرایی روبرو بود. لیکن به منظور تسریع در روند اجرای بهسازی مسکن روستایی و نیل به اهداف این طرح، و با عنایت به کسب تجارب ارزنده و شناسایی نقاط ضعف و کمبود سال‌های گذشته، طرح ویژه بهسازی مسکن روستایی در سال ۱۳۸۴ در هیأت محترم دولت مطرح شده و به تصویب رسید. بر اساس این طرح نسبت به مقاوم

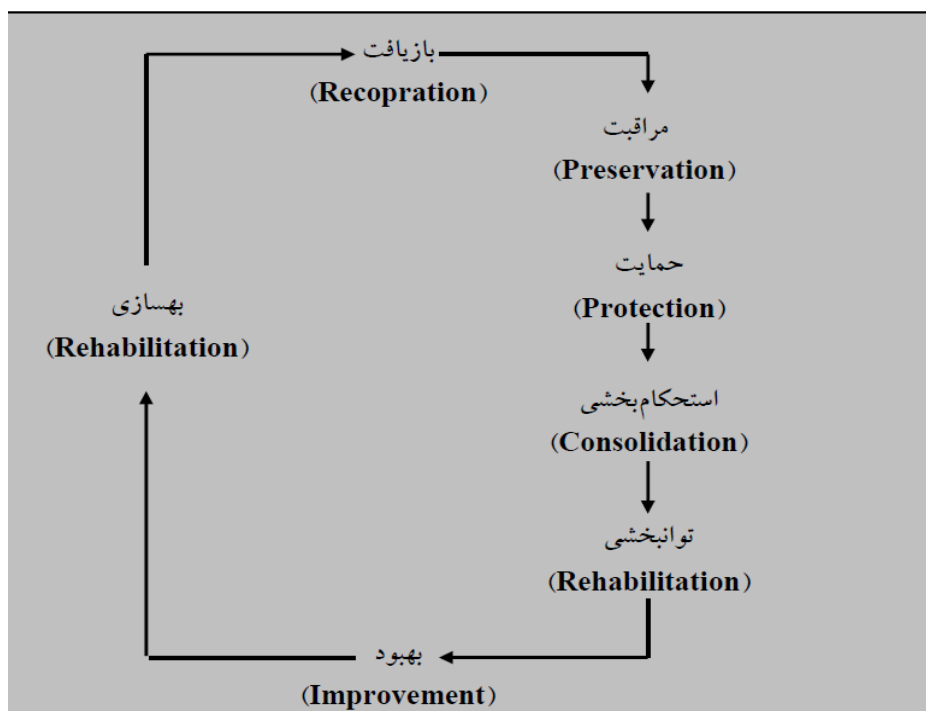
سازی واحدهای مسکونی کم دوام و بی دوام در روستاهای کل کشور اقدام و سالانه ۲۰۰ هزار واحد مسکونی روستایی ساخته می‌شود و در طی دو برنامه پنج ساله دولت تعداد دو میلیون واحد مسکونی روستایی مقاوم سازی خواهد شد (Housing Fondation of Islamic Revolution, 2010).

بهسازی از نظر لغوی به معنای توان بخشیدن دوباره، بازتوان بخشیدن و دوباره توانمند کردن است؛ ولی در اصطلاح به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که به منظور ابقاء و بهبود کالبد و فضای بافت در کوتاه مدت صورت می‌گیرد. در واقع بهسازی زمانی انجام می‌شود که فرسودگی نسبی فضا از لحاظ عملکردی حادث شده باشد (Habibi & Maghsodi, 2002). هدف از بهسازی در نهایت، تجدید حیات و به روز کردن سازمان فضایی- کالبدی بافت روستایی مطابق با نیازهای امروزی است.

بی تردید بخشی از هویت مردمان امروز در آثار معماری پیشینیان آنان نهفته است. از این رو، شناخت هویت اصیل هر جامعه از کنکاش در معماری قدیم آن قابل دستیابی است. توجه به معماری سنتی ایرانی در سطوح مختلف طرح‌های توسعه کالبدی، میتواند عامل مؤثری باشد در شناسایی و به کارگیری اصول معماری سنتی که گهگاه در کشاکش با تکنولوژی و مدرنیسم از یادها رفته‌اند (Jamkasra, 2010: 64).

در این میان، سیما و ساختار کالبدی روستاهای ایران با نفوذ و هجوم تکنولوژی، فرهنگ و سیمای شهری، و همزمان با آن تنزل ارزش‌های فرهنگی و بومی نزد ساکنان روستا، روز به روز و بیش از پیش مخدوش می‌شوند. بدیهی است، ادامه این روند روستاهای ما را نیز به دنبال شهرها از هویت و سیمای اصیل خود دور خواهد کرد. اما بخشی از این بافت‌ها به سبب توانمندی و ارزش‌های معماری همچنان به حیات خود ادامه می‌دهند. از اینرو در طرح‌های توسعه کالبدی، بافت‌های با ارزش نیازمند نگرشی در خور بوده و بافت‌های با ارزش روستایی به دلیل مطالعات اندک صورت گرفته در آن، نیازمند توجهی ویژه‌اند؛ به گونه‌ای که علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای روز و اساسی ساکنان آن‌ها، باید هویت ساختاری، کالبدی و فرهنگی روستا نیز با ژرف اندیشی و نگرشی عمیق تر از گذشته مورد عنایت واقع شود. هدف اصلی طرح‌های بهسازی بافت با ارزش روستایی، زمینه سازی برای احراز هویت و فراهم کردن امکان حفظ و نگهداری بافت‌ها و آثار ارزشمند معماری روستایی با احیای بافت کالبدی و با ایده و راهکاری نوین برای تأمین خواسته‌ها، افکار و شیوه جدید معیشت مردم و با احترام خاص به اصالت‌های کالبدی و ارتباطات اجتماعی موجود در روستاست. گفتنی است که در انتخاب روستاها، عواملی دخیل‌اند که بیشتر مربوط به تاریخ و فرهنگ آن‌هاست. روستاهایی در این پروژه ملی گنجانده شده‌اند که بتوانند در عنوان بندی "یادگاری از گذشته، میراثی برای آینده" قرار بگیرند (Jamkasra, 2010: 66).

در خصوص بافت‌های با ارزش روستایی (امری که تاکنون به گونه‌ای مدون در ادبیات مرمت بافت بدان پرداخته نشده است) بهسازی، تلاشی است برای بهبود کیفیت زیست بومی روستاییان با بهینه سازی ساختار فرهنگی- کالبدی جوامع روستایی در راستای ساماندهی فرآیند توزیع عادلانه خدمات زیربنایی و تسهیلات رفاهی در سطح محلی است. از اینرو، طرح بهسازی بافت با ارزش روستایی، فرآیندی منظم از شناخت، تحلیل، برنامه‌ریزی، طراحی، تصمیم‌گیری و اجراست که ضمن شناسایی و ارتقای کیفی فضاهای با ارزش روستایی، موجبات توسعه کالبدی- فضایی روستا را فراهم می‌آورد. بنابراین، بهسازی فرآیندی است که طی آن می‌توان به بهبود وضعیت فضا، مجموعه و بنای نه چندان مطلوب موجود پرداخت و با تغییر عملکرد و معاصر سازی، سازمان فضایی مطلوبی را ایجاد کرد. در حالت کلی، فرآیند بهسازی را می‌توان به شکل (۱) به نمایش گذاشت (Jamkasra, 2010: 66).

شکل ۱. فرآیند بهسازی (Source: Habibi & Maghsodi, 2007)

شاخص‌ها و متغیرهای ارزیابی طرح هادی و بهسازی روستایی

شناخت بهتر و دقیقتر از وضعیت مکان‌های جغرافیایی در زمینه‌های مختلف، در سطوح متفاوت، مستلزم دسترسی به اطلاعات کامل و پردازش شده از مکان‌های مورد نظر است. برای رسیدن به این مهم یک سری از شاخص‌ها استفاده می‌شود که این شاخص‌ها می‌توانند سطحی از رشد و توسعه مکان‌های جغرافیایی را بر اساس معیارهای انتخاب شده نشان دهند (Kalantari et al, 2003: 46)، مهمترین شاخص‌های ارزیابی آثار طرح‌های هادی بر توسعه کالبدی روستاها در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱. شاخص‌ها و متغیرهای ارزیابی طرح هادی روستایی

بهداشت محیط	کاربری اراضی	شبکه معابر	مسکن
جمع آوری و هدایت آبهای سطحی از معابر روستا	ایجاد تناسب منطقی بین جمعیت و کاربری‌ها	سهولت رفت و آمد	الگوی ساخت و ساز در نواحی روستایی
جمع آوری فاضلاب روستایی	جذب امکانات و خدمات رفاهی زیر بنایی	احداث معابر جدید	الگوی مسکن (تیپ مسکن)
جمع آوری زباله ها	نحوه ی توزیع خدمات	تجهیز و بهسازی معابر موجود	تراکم ساختمانی
تعیین حدود کلی مکان دفع بهداشتی زباله	شناسایی و نگهداری از بافت‌های با ارزش تاریخی و فرهنگی	کیفیت پوشش معابر	بهسازی و مقاوم سازی مسکن
مکانیابی و توسعه محدوده گورستان	انتخاب مناسب سمت توسعه روستا	تغییرات سلسله مراتب معابر	تراکم خانوار در واحد مسکونی
ایجاد و گسترش فضای سبز در محیط روستا	مکان یابی مناسب خدمات	نحوه دسترسی به معابر	رعایت ضوابط فنی طرح در ساخت و ساز
	کیفیت دسترسی به خدمات	رعایت ضوابط فنی طرح در مورد معابر (تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راه‌های روستایی...)	زمینه سازی برای صدور سند مالکیت
		زیباسازی معابر	

یافته‌های علمی و مدیریت واحدهای کشاورزی بر مبنای تفکر نظام صنعتی و کاربرد مدل صنعتی نتوانست کشاورزی صنعتی را به جایی برساند که پایدار باشد. به همین دلیل گرایش به کنار گذاشتن مدل صنعتی در کشاورزی بویژه در نزد دانشمندان قوت گرفت. کشاورزی پایدار نظام تکاملی کشاورزی در دوره ما است.

جدول ۲. معیارها و شاخص‌های مورد سنجش سطح اثرگذاری اقتصادی اجرای طرح بهسازی

معیارهای هدف ارزیابی	زیر معیارهای معیارهای فرادست مطالعه
تغییر در بهره برداری از زمین	میزان تغییرات ارزش زمین داخل بافت؛ میزان تغییرات ارزش زمین بیرون بافت.
وضعیت درآمد روستاییان	نحوه تغییر درآمد در سه بردار درآمدی (درآمد بالا، درآمد متوسط، درآمد پایین)
میزان سرمایه‌گذاری	نرخ سرمایه‌گذاری انجام شده پس از اجرای طرح در بخش صنعتی - تولیدی (ایجاد کارگاه، تعمیرگاه و...); نرخ سرمایه‌گذاری انجام شده در بخش خدماتی پس از اجرای طرح هادی روستایی
وضعیت اشتغال	نرخ اشتغال بخش‌های سه گانه اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) قبل و بعد از اجرای طرح هادی تعداد و درصد افزایش کارگاه‌های تولیدی و خدماتی
مهاجرت	نرخ مهاجر پذیری نرخ مهاجر فرستی

Source: Azizpour et al, 2011

عظیمی و جمشیدی در سال ۱۳۸۴ در مطالعه‌ای به ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی در مناطق روستایی غرب استان گیلان پرداختند نتایج پژوهش نشان داد که اجرای طرح هادی روستایی باعث پیشرفت نسبی زندگی مردم و افزایش امیدواری آن‌ها نسبت به سکونت در روستاهای برخوردار از این طرح شده است، در حالی که اجرای طرح هادی روستایی از لحاظ خدمات رسانی به طور نسبی موفق بوده است. طبق مطالعه‌ای که سرتیپ پور (۱۳۸۴)، در رابطه با شاخص‌های مطلوب جهت معماری مسکن روستایی انجام داده است، ۳۷ شاخص که می‌تواند در سیاست گذاری، طراحی و برنامه‌ریزی مسکن روستایی مورد استفاده قرار گیرد در سه گروه؛ شاخص‌های اجتماعی (میزان برخورداری واحد مسکونی از اسناد مالکیت، مدت زمان بهره برداری از واحدهای مسکونی، نسبت واحدهای مسکونی خالی، میزان برخورداری واحدهای مسکونی از فضاهای معیشتی و...)، اقتصادی (طول دوره ساخت واحد مسکونی، متوسط قیمت یک متر مربع بنای مسکونی، نسبت هزینه مسکن به درآمد خانوار و...) و کالبدی (سطح زیربنای واحد مسکونی، تراکم طبقاتی، تعداد اتاق در واحد مسکونی، دوام مصالح و...) ارائه نموده است.

آسایش (۱۳۸۶) در مطالعه برنامه‌های عمرانی روستایی قبل از انقلاب اسلامی، مشکلات این برنامه‌ها را عدم دخالت مردم در سطوح برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و تمرکز بیش از حد امور در مرکز، فقدان مکانیسم‌های مؤثر در ارزشیابی، عدم هماهنگی و نبود ضمانت اجرایی در برنامه‌ها می‌داند. کلهرنیا (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای با عنوان فرآیند دستیابی به الگوهای بهینه مسکن روستایی به این نتیجه رسید بحرانی که پیش روی مسکن روستایی در ایران قرار دارد، از فقدان الگوهای ساختاری و سازماندهی ثابت جامعه روستایی ناشی شده است. مدرنیسم و توسعه همواره چارچوب‌ها و قالب‌هایی را به روستاها تحمیل کرده است که نه تنها ساختارهای سنتی آن‌ها را شکسته بلکه روستا و روستانشینی را همواره در برابر کشش و جاذبه شهری قرار داده است. بر اساس این مطالعات در سطح خرد، طراحی مناسبی برای استقرار بهینه همه ساختارهای محیط روستایی باید ایجاد گردد. در این طراحی محیطی ضمن شناخت فضاهای باز و ساخته شده (با تأکید بر اهمیت فضاهای باز) باید به بهترین چیدمان، همجواری‌های مناسب، دسترسی‌های مطلوب و تناسب عملکرد و محیط دست یافت.

آمار و صمیمی شامی (۱۳۸۷) در مطالعه خود به ارزشیابی اثرات کالبدی طرح‌های هادی روستایی در بخش خمام شهرستان رشت پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که اجرای طرح هادی از نظر نحوه ساخت و ساز مسکن و معماری روستا جهت بهسازی و مقاوم سازی و نیز دفع بهداشتی زباله‌ها و دسترسی به خدمات به طور نسبی موفق عمل نموده است، اگر چه اجرای این طرح‌ها در مواردی همچون دفع بهداشتی فضلاب‌های خانگی، بهبود وضعیت معابر و کاهش تبدیل اراضی زراعی به کاربری غیر کشاورزی چندان موفق نبوده است. مطالعه برزو و همکاران (۱۳۸۶) حکایت از نقش منفی طرح هادی در مهاجرت روستاییان دارد. همچنین این مطالعه نشان می‌دهد که طرح هادی در پنج حوزه مسائل زیربنایی، مسائل اقتصادی، اجتماعی، ایجاد امکانات رفاهی، مدیریت روستایی و مسائل بهداشتی مشکل دارد. در واقع عمده فعالیت طرح هادی به ساماندهی معابر بر اساس نقشه ای که بدون مشارکت مردم تهیه شده و مقاوم سازی ساختمان‌ها محدود شده است. یعقوبی و همکاران (۱۳۹۲) نیز در تحقیقی با عنوان تحلیل مؤلفه‌های پیش برنده در اجرای موفقیت آمیز طرح بهسازی و نوسازی مسکن روستایی به این نتیجه رسیدند که مؤلفه‌های فنی و تکنیکی، خدماتی - اعتباری، اجتماعی - فرهنگی و تشکیلاتی و اداری به ترتیب بیشترین نقش را در تحلیل مؤلفه‌های پیش برنده در اجرای موفقیت آمیز طرح بهسازی روستایی دارند.

Al-Hassan & Ramatu (2007) به بررسی نابرابری‌های منطقه‌ای در کشور غنا در دوره ۲۰۰۰-۱۹۹۰ پرداخت. رویکرد تحقیق وی مبتنی بر دو سناریوی لحاظ یا عدم لحاظ کشاورزی در تحلیل و شاخص‌های عمده مورد بررسی شامل فقر، تولید و بهره وری بوده است. روش تحقیق عمدتاً تجزیه کلاستر و تحلیل عاملی بوده و براساس شاخص ترکیبی مورد نظر، کشور غنا به چند منطقه برخوردار، نیمه محروم و محروم طبقه بندی شده است. نتایج تحقیق نشان داد که رشد اقتصادی طی دوره مذکور منجر به کاهش فقر عمومی در کشور شده، اما از آنجا که این رشد عمدتاً ناشی از صادرات کشاورزی بوده، شکاف توسعه مناطق شمالی، که توان رقابت در عرصه کشاورزی نداشته‌اند، با مناطق جنوبی بیشتر شده است. این تحقیق پیشنهاد می‌کند که در مناطق کمتر توسعه یافته به منظور شکوفایی فعالیت‌های اقتصادی، سرمایه گذاری به اندازه کافی جذب شود و دولت باید در این میان نقشی پیشرو در سرمایه گذاری تولیدی و زیرساخت‌های اجتماعی (به عنوان روشی برای آماده کردن محیط فعالیت برای بخش خصوصی) ایفا نماید.

Bhatia & Rai (2004) ، به سطح بندی توسعه روستایی در هند پرداختند. ۲۳ شاخص مورد بهره گیری پژوهش آنان شامل ۱۲ شاخص کشاورزی و ۱۱ شاخص زیرساختی بود که به کمک روش‌های تحلیل عاملی و دسته‌بندی عددی، مورد تحلیل قرار گرفتند. آنان سطوح توسعه را در چهار سطح دسته بندی کردند؛ سطح بالا، متوسط بالا، متوسط پایین و سطح پایین. نتایج بیانگر این بود که توسعه زیرساخت‌ها نقش مهمی در دستیابی به سطوح بالاتر توسعه دارد.

Yang (2011) ، در ارزیابی توسعه کالبدی در مناطق روستایی چین، مهمترین مشکلات و موانع اجرای طرح‌های توسعه کالبدی - فیزیکی را شامل ضعف در سیاستگذاری دولتی و نبود انگیزه‌های کافی برای توسعه عمرانی روستاها، تقلید از طرح‌های شهری و از بین رفتن بافت سنتی روستاها، کمبود منابع مالی جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های توسعه کالبدی، عدم توجه کافی به توسعه مناطق روستایی و تاکید بیش از حد بر صنعتی سازی و شهرنشینی، سنتی بودن کشاورزی و شکاف درآمدی بین مناطق روستایی و شهری و پراکندگی مناطق روستایی و موقعیت جغرافیایی آن‌ها دانسته‌اند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به صورت پیمایشی انجام شده است. در این روش با انتخاب و مطالعه نمونه‌های منتخب از جامعه، فراوانی، توزیع و روابط بین متغیرها مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. جامعه آماری تحقیق عبارتند از مجموع سرپرستان خانوارهای روستای ورکانه شهرستان همدان که ۲۱۴ خانوار می‌باشند و به صورت تمام شماری انتخاب شده‌اند. برای

جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌ای حاوی ۱۸ سؤال باز و ۷۰ سؤال بسته استفاده شده است. دقت شاخص‌ها و گویه‌ها در پرسش‌نامه یا روایی صوری توسط متخصصان فن مورد تأیید قرار گرفته است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق پرسش‌نامه در اختیار تعدادی از سرپرستان خانوارها قرار گرفت و نتایج آن بررسی و الفای کرونباخ آن ۹۴ درصد به دست آمده که رقم قابل قبولی است. با توجه به ماهیت تحقیق در مطالعه حاضر داده‌ها توصیف و تحلیل شده‌اند. در بخش توصیف اطلاعات از آماره‌های توصیفی مثل: فراوانی، درصد، میانه، مد، انحراف معیار، واریانس، میانگین و موارد دیگر بهره گرفته شد.

محدوده مورد مطالعه

روستای ورکانه در جنوب شرقی شهرستان همدان و در امتداد جاده فرعی منشعب از جاده همدان به ملایر قرار گرفته است. این روستا به سبب بافت سنگی و معماری منحصر به فرد آن، در سال‌های اخیر مورد توجه و بازدید گردشگران داخلی و خارجی قرار گرفته است. روستای مذکور همچنین به دلیل تلفیق هنرمندانه خانه‌ها، حیاط و باغ - خانه‌های سنگی با طبیعت اطراف دارای فضای دلنشین و انسان محور است (Rastandeh, 2009: 90). به طور کلی در روستای ورکانه همچون دیگر روستاهای واقع در منطقه سردسیر زاگرس به منظور استفاده از انرژی حرارتی ناشی از تابش آفتاب، پوشش سطوح خارجی تیره رنگ انتخاب گردیده و بافت روستا به هم فشرده است. نواحی روستایی از دیرباز به عنوان یک "جا" و در قالب مکان جغرافیایی با کارکرد اقتصادی تامین کننده بخش اصلی مواد اولیه و غذایی هر کشور بوده‌اند ولی ایجاد اشتغال برای نیروی مازاد کار روستا همراه با در نظر گرفتن "مزیت نسبی" و افزایش درآمد روستاییان، توجه به دیگر بخش‌های اقتصادی را در توسعه نواحی روستایی ضروری ساخت به این دلیل علاوه بر تقاضای روزافزون برای مواد غذایی اهمیت مواد خام کشاورزی به عنوان زمینه ایجاد صنایع و اشتغال از یکسو و تقاضای بالای محصول گردشگری روستایی در مبادلات عرضه و تقاضا در بازار گردشگری از دیگر سو توجه به قابلیت‌های اقتصاد روستای پیرامون توسعه همه جانبه و پایدار روستایی اهمیت دوچندان یافت در این راستا فضاهای روستایی پیرامون شهر در زمینه استراحت، تمدد اعصاب، گذران اوقات فراغت و سرگرمی‌ها و به طور کلی گردشگری مورد توجه قرار گرفت (Rastandeh, 2009: 91).

یافته‌ها و بحث

ویژگی‌های فردی جامعه مورد مطالعه

سرپرستان خانوارهای مورد مطالعه بر حسب سن در مقطع زیر ۳۰ سال، ۲۰ نفر بودند (۹/۳ درصد) در مقطع ۳۰-۵۰ سال ۱۴۴ نفر (۶۷/۳ درصد) و در مقطع بالای ۵۰ سال ۵۰ نفر (۲۳/۴ درصد) نفرند که دارای میانگین ۴۲/۶۶ سال و مد ۴۴ سال می‌باشند. از نظر جنسیت نیز ۲۰۸ نفر (۹۷/۲ درصد) مرد بوده‌اند و ۶ نفر (۲/۸ درصد) زن بوده‌اند. جامعه مورد مطالعه بر حسب میزان تحصیلات ۹۵ نفر (۴۴/۴ درصد) بیسواد، ۵۶ نفر (۲۶/۲ درصد) دارای سطح تحصیلات ابتدایی و نهضت سواد آموزی، ۵۷ نفر (۲۶/۶ درصد) دارای سطح تحصیلات راهنمایی و دبیرستان و ۶ نفر (۲/۸ درصد) دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. همچنین از نظر شغل اصلی نیز وضعیت به ایت ترتیب بود که شغل کشاورزی شغل اصلی ۱۲۶ نفر از افراد مورد مطالعه (۵۸/۹ درصد)، ۶۸ نفر دارای شغل کارگر کشاورزی، ۳ نفر دارای شغل کارمندی (۱/۴ درصد) و ۱۷ نفر (۷/۹ درصد) دارای سایر مشاغل بوده‌اند. در جدول (۳) و (۴) میزان اراضی زراعی و باغی جامعه مورد مطالعه آمده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی نمونه‌ها بر حسب سطح اراضی کشاورزی

اراضی کشاورزی	مقادیر	تعداد	درصد
کل	فاقد اراضی کشاورزی	۶۴	۲۹/۹
	<۵	۶۶	۳۰/۸
	۵ - ۱۰	۸۰	۳۷/۴
	>۱۰	۴	۱/۹
		۲۱۴	۱۰۰

میانگین: ۳/۵۷، انحراف معیار: ۳/۰۴، مد: ۴، بیشترین: ۱۵، کمترین: ۰

جدول ۴. توزیع فراوانی نمونه‌ها بر حسب سطح اراضی باغی

اراضی باغی	مقادیر	تعداد	درصد
کل	فاقد اراضی باغی	۴۱	۱۹/۲
	<۳	۷۳	۳۴
	۳ - ۶	۹۶	۴۴/۹
	>۶	۴	۱/۹
		۲۱۴	۱۰۰

میانگین: ۲/۳۷، انحراف معیار: ۱/۶۴، مد: ۲، بیشترین: ۸، کمترین: ۰

اولویت بندی میزان اثر گذاری طرح بهسازی روستایی (اثرات طرح بهسازی روستایی)

در این بخش ۵ عامل تاثیرگذار بر طرح بهسازی روستایی اولویت بندی شده و براساس ضریب تغییرات آورده شده‌اند.

- میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های مسکن

مهم‌ترین شاخص‌های مسکن آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های مسکن ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها با ضریب تغییرات ۰/۲۳۵، رعایت مقررات در ساخت و ساز توسط مردم با ضریب تغییرات ۰/۲۴۹ و امکان تهیه و ساخت مسکن برای افراد روستا در قالب طرح بهسازی با ضریب تغییرات ۰/۲۸۱ می‌باشند.

جدول ۵. توصیف میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های مسکن

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها	۳/۶۷	۰/۱۸۶۵	۰/۲۳۵
۲	رعایت مقررات در ساخت و ساز توسط مردم روستا	۳/۸۸	۰/۹۶۹	۰/۲۴۹
۳	امکان تهیه و ساخت مسکن برای افراد روستا در قالب طرح بهسازی	۳/۶۶	۱/۰۳	۰/۲۸۱
۴	افزایش امکان بکارگیری تکنولوژی جدید در ساختمان‌ها	۳/۹۳	۱/۱۱	۰/۲۸۲
۵	پرهیز از ساخت خانه در اراضی نامناسب شیبدار و خطرناک	۳/۸۲	۱/۰۹	۰/۲۹۷
۶	کمک به افزایش امکانات رفاهی و آسایشی در ساختمان‌ها	۳/۵۶	۱/۰۶	۰/۲۹۷
۷	کمک به حفظ الگوی معماری سنتی روستا	۳/۵۸	۱/۰۷	۰/۲۹۸
۸	افزایش مساحت ساختمان‌ها	۳/۷۱	۱/۱۲	۰/۳۰۱
۹	بهبود تجهیزات و امکانات بهداشتی در ساختمان‌ها نظیر حمام و سرویس بهداشتی	۳/۶۰	۱/۱۰	۰/۳۰۵
۱۰	بهبود و زیباسازی نمای ساختمانه در روستا	۳/۸۵	۱/۱۸	۰/۳۰۶
۱۱	تغییر الگوی ساخت و ساز یا معماری روستایی	۳/۵۱	۱/۱۲	۰/۳۱۹
۱۲	رعایت اصول و ضوابط فنی طرح در ساخت و ساز جدید در روستا	۳/۶۳	۱/۱۷	۰/۳۲۲
۱۳	افزایش قیمت ملک (زمین و ساختمان) در روستا	۳/۶۰	۱/۱۱	۰/۳۲۲
۱۴	کمک به ایجاد زمینه برای صدور سند مالکیت املاک	۳/۴۸	۱/۱۷	۰/۳۳۶
۱۵	مقاوم سازی مساکن روستایی	۳/۵۴	۱/۲۰	۰/۳۳۸
۱۶	میزان تغییر در تیپ ظاهری ساختمان‌های روستا	۳/۲۷	۱/۲۳	۰/۳۷۶
۱۷	بهبود کیفیت مسکن روستا از لحاظ مصالح به کار رفته	۳/۳۹	۱/۳۸	۰/۴۰۷
۱۸	افزایش تعداد طبقات ساختمان‌ها	۳/۰۳	۱/۳۰	۰/۴۲۹
۱۹	افزایش تراکم خانوار در واحد مسکونی	۳/۴۱	۱/۵۶	۰/۴۵۷

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

در مورد شاخص‌های مسکن به کار رفته در این پژوهش و اولویت بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات غلامرضایی (۱۳۸۲)، عظیمی و جمشیدیان (۱۳۸۴)، مظفر و همکاران (۱۳۸۷)، ترکاشوند (۱۳۸۸)، نصیری (۱۳۸۸)، زرافشانی و همکاران (۱۳۸۹) و عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

– میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های بهداشت

مهم‌ترین شاخص‌های بهداشت آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های بهداشت ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند امکان تهیه یا دسترسی به آب شرب بهداشتی با ضریب تغییرات ۰/۲۳۰، جلوگیری از آلو با کفسازی بر عمومی روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۳۱ و تعیین مکان دفع بهداشتی زباله در محدوده روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۵ می‌باشند.

جدول ۶. توصیف میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های بهداشت

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	امکان تهیه یا دسترسی به آب شرب بهداشتی	۳/۹۱	۰/۹۰۲	۰/۲۳۰
۲	جلوگیری از آلودگی منازل با کفسازی بر عمومی روستا	۳/۹۳	۰/۹۰۹	۰/۲۳۱
۳	تعیین مکان دفع بهداشتی زباله در محدوده روستا	۳/۸۷	۰/۸۷۱	۰/۲۲۵
۴	ایجاد و گسترش فضای سبز در روستا	۳/۸۵	۱	۰/۲۷۲
۵	جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی از معابر روستا	۳/۷۱	۱/۰۸	۰/۲۹۱
۶	کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب	۳/۶۹	۱/۰۸	۰/۲۹۲
۷	جدا سازی محل نگهداری دام و سکونتگاه انسانی	۳/۵۸	۱/۰۸	۰/۳۰۱
۸	جمع‌آوری زباله‌ها در سطح روستا	۳/۷۴	۱/۱۵	۰/۳۰۷
۹	مکان یابی یا توسعه محدوده گورستان	۳/۶۷	۱/۱۶	۰/۳۱۶
۱۰	انتقال فضولات حیوانی به خارج از روستا	۳/۶۰	۱/۱۵	۰/۳۱۹
۱۱	دفع و جمع‌آوری فاضلاب روستایی	۳/۶۳	۱/۲۴	۰/۳۴۱

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

در مورد شاخص‌های بهداشت به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات رضوانی (۱۳۸۹)، تقیلو و همکاران (۱۳۸۸)، رابرت و شیام (۲۰۰۶) و جو و همکاران (۲۰۰۳) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

– میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های کاربری اراضی

مهم‌ترین شاخص‌های کاربری اراضی آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های کاربری اراضی ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند توجه به حفظ بافت‌های با ارزش تاریخی – فرهنگی در روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۰۰، جذب امکانات و خدمات رفاهی و زیربنایی در روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۲ و توسعه ساخت و ساز در داخل روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۵۶ است.

جدول ۷. توصیف میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های کاربری اراضی

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	توجه به حفظ بافت‌های با ارزش تاریخی – فرهنگی در روستا	۴/۰۶	۰/۸۱۵	۰/۲۰۰
۲	جذب امکانات و خدمات رفاهی و زیربنایی در روستا	۴/۱۳	۰/۹۱۸	۰/۲۲۲
۳	توسعه ساخت و ساز در داخل روستا	۳/۷۹	۰/۹۷۳	۰/۲۵۶
۴	تاثیر ساخت و ساز در اراضی کشاورزی و تخریب آن‌ها	۳/۵۶	۱	۰/۲۸۰
۵	مکان یابی مناسب خدمات جدید در روستا	۳/۸۴	۱/۰۹	۰/۲۸۳
۶	کیفیت دسترسی افراد روستا به خدمات عمومی روستا	۳/۶۹	۱/۱۰	۰/۲۹۸
۷	کاهش تخریب و فرسایش خاک و منابع طبیعی روستا	۳/۸۶	۱/۱۲	۰/۳۱۳
۸	پیش بینی مناسب سمت یا مسیر توسعه روستا در آینده	۳/۷۸	۱/۲۰	۰/۳۱۷
۹	توزیع و توسعه خدمات رفاهی و زیربنایی در سطح روستا	۳/۷۹	۱/۲۸	۰/۳۳۷
۱۰	تناسب منطقی بین جمعیت و خدمات موجود در روستا	۳/۵۸	۱/۲۷	۰/۳۵۴

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

در مورد شاخص‌های کاربری اراضی به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست‌آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات غلامرضایی (۱۳۸۲)، جمشیدیان (۱۳۸۳) و آمار و صمیمی (۱۳۸۸) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

– میزان اثرگذاری طرح بهسازی روش شاخص‌های شبکه معابر

مهم‌ترین شاخص‌های شبکه معابر آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های شبکه معابر ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند افزایش کیفیت معابر موجود و بهبود معابر با ضریب تغییرات ۰/۲۶۸، سهولت رفت و آمد روستاییان با ضریب تغییرات ۰/۲۶۹ و زیبا سازی معابر با ضریب تغییرات ۰/۳۰۲ می‌باشند.

جدول ۸. توصیف میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های شبکه معابر

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	افزایش کیفیت معابر موجود و بهبود معابر	۳/۸۰	۱/۰۲	۰/۲۶۸
۲	سهولت رفت و آمد روستاییان	۳/۸۶	۱/۰۴	۰/۲۶۹
۳	زیبا سازی معابر	۳/۸۳	۱/۱۶	۰/۳۰۲
۴	احداث یا ایجاد معابر جدید	۳/۳۲	۱/۲۰	۰/۳۰۷
۵	افزایش کیفیت پوشش معابر سطح روستا	۳/۴۵	۱/۱۵	۰/۳۳۳
۶	حل مشکلات تردد مردم در ایام زمستان و برف گیر	۳/۳۸	۱/۱۸	۰/۳۴۹
۷	امکان تردد وسیله نقلیه در سطح روستا	۳/۲۳	۱/۲۵	۰/۳۸۶
۸	تغییرات سلسله مراتب معابر (سطح‌بندی معابر روستا)	۳/۲۶	۱/۳۶	۰/۴۱۷
۹	رعایت ضوابط فنی در ایجاد و توسعه معابر روستا	۳/۱۴	۱/۴۰	۰/۴۴۵
۱۰	بهبود کیفیت روشنایی معابر روستا	۳/۰۵	۱/۴۹	۰/۴۸۸

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

در مورد شاخص‌های شبکه معابر به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست‌آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات شارع‌پور (۱۳۷۰)، عسگری (۱۳۸۳)، آسایش (۱۳۸۶)، الحسن (۲۰۰۷) و اولریچ (۲۰۰۳) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

– میزان اثرگذاری طرح بهسازی بر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی

مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند استفاده بهینه از منابع و امکانات تولیدی روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۱، بهبود مدیریت روستایی و برنامه‌ریزی برای آینده با ضریب تغییرات ۰/۲۴۲ و حل مشکلات اساسی عمومی ساکنین روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۴۵ می‌باشند.

جدول ۹. توصیف میزان اثرگذاری طرح بهسازی روی شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی

اولویت	گویه	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	استفاده بهینه از منابع و امکانات تولید روستا	۳/۹۲	۰/۸۶۸	۰/۲۲۱
۲	بهبود مدیریت روستایی و برنامه‌ریزی برای آینده	۳/۷۹	۰/۹۲۰	۰/۲۴۲
۳	حل مشکلات اساسی عمومی ساکنین روستا	۳/۷۷	۰/۹۲۵	۰/۲۴۵
۴	کاهش اختلافات همسایگی در سطح روستا	۳/۵۶	۱/۲۲	۰/۲۸۰
۵	استفاده از نظرات مردم در مرحله قبل از اجرا طرح بهسازی	۳/۵۹	۱/۰۶	۰/۲۹۵
۶	افزایش مشارکت مردم در توسعه روستا	۳/۶۶	۱/۰۹	۰/۲۹۷
۷	استفاده از نظرات مردم در مرحله اجرا طرح بهسازی	۳/۵۸	۱/۲۳	۰/۳۴۳
۸	افزایش بهبود وضع زندگی روستاییان	۳/۲۷	۱/۱۶	۰/۳۵۴
۹	افزایش گردشگری در منطقه	۳/۴۶	۱/۲۳	۰/۳۵۵
۱۰	افزایش احساس تعلق خاطر مردم به روستا	۳/۳۸	۱/۲۰	۰/۳۵۵
۱۱	استفاده از نظرات مردم در مرحله بعد از اجرا طرح بهسازی	۳/۳۵	۱/۲۰	۰/۳۵۸
۱۲	کاهش مهاجرت و افزایش جمعیت	۳/۵۲	۱/۲۷	۰/۳۶۰
۱۳	افزایش اشتغال در روستا با ایجاد مشاغل جدید	۳/۳۱	۱/۲۲	۰/۳۶۸
۱۴	افزایش همدلی و انسجام مردم محلی	۳/۲۶	۱/۲۱	۰/۳۷۱
۱۵	افزایش سرمایه‌گذاری در داخل روستا	۳/۳۸	۱/۲۶	۰/۳۷۲
۱۶	بهبود دارایی‌های خانوار	۳/۱۷	۱/۱۹	۰/۳۷۵
۱۷	تامین و توزیع عادلانه امکانات	۳/۱۱	۱/۲۹	۰/۴۱۴
۱۸	تقویت نهادها یا تشکلهای مردمی محلی	۳/۱۶	۱/۴۱	۰/۴۴۶
۱۹	افزایش امید به آینده در بین مردم	۲/۹۹	۱/۵۲	۰/۵۰۸
۲۰	افزایش تنوع شغلی در روستا	۳/۵۲	۱/۱۹	۰/۵۵۹
۲۱	کاهش نابرابری‌های اقتصادی در روستا	۳/۳۵	۱/۱۹	۰/۵۹۴

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تاحدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

در مورد شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست‌آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات شارع‌پور (۱۳۷۰)، رضوانی (۱۳۷۹)، اعظمی و جمشیدیان مجاور (۱۳۸۴)، شکرآبی (۱۳۸۵)، پاپلی یزدی و ابراهیمی (۱۳۸۶)، زرافشانی و همکاران (۱۳۸۹)، الحسن (۲۰۰۷) و رابرت و شیام (۲۰۰۶) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

آزمون t تک نمونه‌ای

از آزمون t یک نمونه‌ای برای آزمون این فرضیه به کار گرفته می‌شود که آیا یک نمونه مورد نظریه جامعه‌ای با میانگین مشخص تعلق دارد یا خیر. در واقع میانگین یک نمونه را با میانگین جامعه مقایسه می‌کند. در واقع به دنبال پیدا کردن اختلاف و تفاوت بین میانگین نمونه و میانگین جامعه است.

فرضیه اول: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های مسکن در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است.

با توجه به داده‌های جدول ۱۰، در آزمون فرضیه اول مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های مسکن با میانگین ۳/۴۹ و انحراف معیار ۰/۶۵ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های مسکن در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۰. تی تک نمونه‌ای (متغیر شاخص‌های مسکن)

متغیر	تعداد کل	میانگین	انحراف معیار	خطا از میانگین	معناداری	درجه آزادی	آزمون t
شاخص مسکن	۲۱۴	۳/۴۹	۰/۶۵	۰/۰۴	۰/۰۰۰	۲۱۳	۷۷/۹۰

فرضیه دوم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های بهداشت در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. با توجه به داده‌های جدول ۱۱، در آزمون فرضیه دوم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های بهداشت با میانگین ۳/۷۴ و انحراف معیار ۰/۷۷ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های بهداشت در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۱. تی تک نمونه‌ای (متغیر شاخص‌های بهداشت)

متغیر	تعداد کل	میانگین	انحراف معیار	خطا از میانگین	معناداری	درجه آزادی	آزمون t
شاخص بهداشت	۲۱۴	۳/۷۴	۰/۷۷	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۲۱۳	۷۷/۰۸

فرضیه سوم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های کاربری اراضی در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. با توجه به داده‌های جدول ۱۲، در آزمون فرضیه سوم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های کاربری اراضی با میانگین ۳/۸۰ و انحراف معیار ۰/۷۴ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های کاربری اراضی در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۲. تی تک نمونه‌ای (متغیر شاخص‌های کاربری اراضی)

متغیر	تعداد کل	میانگین	انحراف معیار	خطا از میانگین	معناداری	درجه آزادی	آزمون t
شاخص کاربری اراضی	۲۱۴	۳/۸۰	۰/۷۴	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۲۱۳	۷۴/۶۲

فرضیه چهارم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های شبکه معابر در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. با توجه به داده‌های جدول (۱۳)، در آزمون فرضیه چهارم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های شبکه معابر با میانگین ۳/۴۳ و انحراف معیار ۰/۷۶ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های شبکه معابر در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۳. تی تک نمونه‌ای (متغیر شاخص‌های شبکه معابر)

متغیر	تعداد کل	میانگین	انحراف معیار	خطا از میانگین	معناداری	درجه آزادی	آزمون t
شاخص شبکه معابر	۲۱۴	۳/۴۳	۰/۷۶	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۲۱۳	۶۵/۴۰

فرضیه پنجم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است.

با توجه به داده‌های جدول (۱۴)، در آزمون فرضیه پنجم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با میانگین ۳/۴۳ و انحراف معیار ۰/۸۳ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که

نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

جدول ۱۴. تی تک نمونه ای (متغیر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی)

متغیر	تعداد کل	میانگین	انحراف معیار	خطا از میانگین	معناداری	درجه آزادی	آزمون t
شاخص اقتصادی و اجتماعی	۲۱۴	۳/۴۷	۰/۸۳	۰/۰۵	۰/۰۰۰	۲۱۳	۵۹/۸۵

آزمون خی دو

خی دو دو متغیره از جمله آزمون‌های ناپارامتریک است که به مقایسه فراوانی مورد مشاهده با فراوانی مورد انتظار می‌پردازد. در این تحقیق از آزمون خی دو برای نشان دادن تاثیرات ناشی از نوع شغل اصلی بر متغیرهای موجود استفاده شد. تحلیل نتایج جدول (۱۵) نشان می‌دهد که بین نوع شغل اصلی و متغیرهای ناشی از طرح بهسازی روستایی شاخص مسکن، بهداشت، کاربری اراضی، شبکه معابر و شاخص اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح بیش از ۹۹ درصد رابطه معنا دار و مثبت وجود دارد.

جدول ۱۵. بررسی تاثیر شغل اصلی بر متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی

متغیر	آماره آزمون خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری
شاخص مسکن	۱/۴۹	۴۹	۰/۰۰۰
شاخص بهداشت	۱/۳۳	۳۳	۰/۰۰۰
شاخص کاربری اراضی	۱/۹۷	۳۲	۰/۰۰۰
شاخص شبکه معابر	۷۱/۰	۳۱	۰/۰۰۰
شاخص اقتصادی و اجتماعی	۱۲۳/۷۳	۵۶	۰/۰۰۰

تعیین مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین میزان اراضی کشاورزی و باغی و متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی

ضریب همبستگی پیرسون از روش‌های پرکاربرد جهت تعیین میزان رابطه بین دو متغیر محسوب می‌گردد. این ضریب به منظور بررسی رابطه بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی مورد استفاده قرار می‌گیرد. رابطه بین میزان اراضی کشاورزی و باغی و هر یک از متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی به روش ضریب همبستگی پیرسون در جدول (۱۶) آمده است.

جدول ۱۶. رابطه بین متغیرهای پژوهش (ضریب همبستگی پیرسون)

ردیف	متغیر	معنی داری
۱	شاخص مسکن	۰/۶۲۲
۲	شاخص بهداشت	۰/۹۷۷
۳	شاخص کاربری اراضی	۰/۹۷۹
۴	شاخص شبکه معابر	۰/۴۹۳
۵	شاخص اقتصادی و اجتماعی	۰/۳۸۳

* معنی داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی داری در سطح ۰/۰۱

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان اراضی کشاورزی و باغی و متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

تعیین مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی و متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی و تنها متغیر کاربری اراضی در سطح ۹۹ درصد رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد و بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی با سایر متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۱۷. رابطه بین متغیرهای پژوهش (ضریب همبستگی پیرسون)

معنی داری	متغیر	ردیف
۰/۳۳۸	شاخص مسکن	۱
۰/۳۲۹	شاخص بهداشت	۲
**۰/۰۰۹	شاخص کاربری اراضی	۳
۰/۵۸۰	شاخص شبکه معابر	۴
۰/۷۱۸	شاخص اقتصادی و اجتماعی	۵

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

تعیین مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین میزان عملکرد اراضی باغی و متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی

نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان عملکرد باغی و تنها متغیر کاربری اراضی در سطح ۹۵ درصد رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد و بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی با سایر متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۱۸. رابطه بین متغیرهای پژوهش (ضریب همبستگی پیرسون)

معنی داری	متغیر	ردیف
۰/۸۸۰	شاخص مسکن	۱
۰/۱۹۹	شاخص بهداشت	۲
*۰/۰۵۴	شاخص کاربری اراضی	۳
۰/۹۸۰	شاخص شبکه معابر	۴
۰/۴۵۳	شاخص اقتصادی و اجتماعی	۵

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

نتیجه‌گیری

از نظر اولویت بندی میزان اثر گذاری طرح بهسازی روستایی (اثرات طرح بهسازی روستایی) در مورد هر یک از ۵ عوامل بررسی شده در این تحقیق نتایج ذیل به دست آمد:

در مورد میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های مسکن: مهم‌ترین شاخص‌های مسکن آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های مسکن ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها با ضریب تغییرات ۰/۲۳۵، رعایت مقررات در ساخت و ساز توسط مردم با ضریب تغییرات ۰/۲۴۹ و امکان تهیه و ساخت مسکن برای افراد روستا در قالب طرح بهسازی با ضریب تغییرات ۰/۲۸۱ می‌باشند. در مورد شاخص‌های مسکن به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات غلامرضایی (۱۳۸۲)، عظیمی و جمشیدیان (۱۳۸۴)، مظفر و همکاران (۱۳۸۷)، ترکاشوند (۱۳۸۸)، نصیری (۱۳۸۸)، زرافشانی و همکاران (۱۳۸۹) و عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است. در مورد میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های بهداشت: مهم‌ترین شاخص‌های بهداشت آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های بهداشت ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند امکان تهیه یا دسترسی به آب شرب بهداشتی با ضریب تغییرات ۰/۲۳۰، جلوگیری از آلودگی با کفسازی بر عمومی روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۳۱ و تعیین مکان دفع بهداشتی زباله در محدوده روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۵ می‌باشند.

از آنجا که مهم‌ترین شاخص‌های بهداشتی عنوان شده توسط جامعه مورد مطالعه مواردی است که پیش شرط لازم برای توسعه روستایی می‌باشد می‌توان گفت که اجرای طرح بهسازی در این گام تاحدودی از نظر جامعه مورد مطالعه در این امر موفق بوده است. در مورد شاخص‌های بهداشت به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات رضوانی (۱۳۸۹)، تقیلو و همکاران (۱۳۸۸)، رابرت و شیام (۲۰۰۶) و جو و همکاران (۲۰۰۳) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

در مورد میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های کاربری اراضی: مهم‌ترین شاخص‌های کاربری اراضی آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های کاربری اراضی ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند توجه به حفظ بافت‌های با ارزش تاریخی - فرهنگی در روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۰۰، جذب امکانات و خدمات رفاهی و زیربنایی در روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۲ و توسعه ساخت و ساز در داخل روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۵۶ است. در مورد شاخص‌های کاربری اراضی به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات غلامرضایی (۱۳۸۲)، جمشیدیان (۱۳۸۳) و آمار و صمیمی (۱۳۸۸) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

در مورد میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های شبکه معابر: مهم‌ترین شاخص‌های شبکه معابر که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های شبکه معابر ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند افزایش کیفیت معابر موجود و بهبود معابر با ضریب تغییرات ۰/۲۶۸، سهولت رفت و آمد روستاییان با ضریب تغییرات ۰/۲۶۹ و زیباسازی معابر با ضریب تغییرات ۰/۳۰۲ می‌باشند. در مورد شاخص‌های شبکه معابر به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات شارع‌پور (۱۳۷۰)، عسگری (۱۳۸۳)، آسایش (۱۳۸۶)، الحسن (۲۰۰۷) و اولریچ (۲۰۰۳) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

در مورد میزان اثرگذاری طرح بهسازی روستایی روی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی: مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن‌هایی هستند که دارای ضریب تغییرات کمتری باشند. مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی که سرپرستان خانوارها بیان نمودند استفاده بهینه از منابع و امکانات تولیدی روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۲۱، بهبود مدیریت روستایی و برنامه‌ریزی برای

آینده با ضریب تغییرات ۰/۲۴۲ و حل مشکلات اساسی عمومی ساکنین روستا با ضریب تغییرات ۰/۲۴۵ می‌باشند. در مورد شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به کار رفته در این پژوهش و اولویت‌بندی به دست‌آمده نتایج این تحقیق با تحقیقات شارع‌پور (۱۳۷۰)، رضوانی (۱۳۷۹)، عظیمی و جمشیدیان مجاور (۱۳۸۴)، شکرآبی (۱۳۸۵)، پاپلی یزدی و ابراهیمی (۱۳۸۶)، زرافشانی و همکاران (۱۳۸۹)، الحسن (۲۰۰۷) و رابرت و شیام (۲۰۰۶) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

در مورد فرضیات تحقیق و نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه فرضیه اول: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های مسکن در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. در آزمون فرضیه اول مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های مسکن با میانگین ۳/۴۹ و انحراف معیار ۰/۶۵ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های مسکن در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است. این امر نشان دهنده آن است که اجرای طرح بهسازی در روستای مورد مطالعه به طور کلی در بهبود شاخص‌های مسکن موثر بوده است و این نیز نشان دهنده آن است که این طرح به صورت کلی در انجام یکی از اهداف اصلی خود که رعایت مقررات در ساخت و ساز مسکن روستایی می‌باشد به نسبت خوب عمل کرده است ولی باید توجه داشت از جمله اهداف اصلی طرح بهسازی که مقاوم سازی مسکن روستایی می‌باشد از نظر جامعه مورد مطالعه این طرح خوب عمل نکرده و دارای نقاط ضعف می‌باشد که شناسایی این نقاط ضعف می‌تواند در اجرا و به کارگیری این طرح در ادامه موثر واقع شود.

از جمله نقاط برجسته اشاره شده توسط جامعه مورد مطالعه تاثیر نداشتن این طرح در به کار بردن مصالح مقاوم برای مسکن روستایی می‌باشد که با توجه به این که روستای مورد نظر از نظر مسکن روستایی حالتی استراتژیک و فوق‌العاده دارد باید نسبت به مقاوم سازی و اصلاح مصالح به کار رفته در این روستا اقدام لازم انجام گردد. در مورد فرضیه دوم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های بهداشت در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. در آزمون فرضیه دوم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های بهداشت با میانگین ۳/۷۴ و انحراف معیار ۰/۷۷ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های بهداشت در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

در این آزمون نیز تاثیر اجرای طرح بهسازی بر روی شاخص‌های شبکه بهداشت در منطقه مورد مطالعه معنی دار بوده است بدین معنی که اجرای طرح در بهبود آب شرب آشامیدنی بهداشتی تاثیر مثبتی داشته است که با توجه به این که آب شرب از پایه‌های اولیه در بهداشت در مناطق روستایی می‌باشد بنابراین می‌توان قضاوت کرد که اجرای طرح در این راستا موفق بوده است ولی در زمینه‌های دیگر نیز دفع فاضلاب روستایی چندان موفق عمل نکرده است که باید این موضوع بادی عمیق‌تر مورد بررسی قرار گیرد تا در اجرای موفقیت آمیز طرح در راستای پایداری گام برداشته شود.

در مورد فرضیه سوم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های کاربری اراضی در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. در آزمون فرضیه سوم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های کاربری اراضی با میانگین ۳/۸۰ و انحراف معیار ۰/۷۴ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های کاربری اراضی در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

فرضیه چهارم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های شبکه معابر در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است. در آزمون فرضیه چهارم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های شبکه معابر با میانگین ۳/۴۳ و انحراف معیار ۰/۷۶ با مقداری معادل ۰/۰۰۰ در سطح بیش از ۹۹ درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های شبکه معابر در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است. فرضیه پنجم: اجرای طرح بهسازی در بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در روستای ورکانه تاثیر مثبتی داشته است.

در آزمون فرضیه پنجم مشخص شد، که گویه‌های شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با میانگین $3/43$ و انحراف معیار $0/83$ با مقداری معادل $0/000$ در سطح بیش از 99 درصد معنادار شد که نشان دهنده این است که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای ورکانه در بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در این روستا موثر بوده و تاثیر مثبت داشته است.

بنابراین نتایج تحقیق نشان داد که اجرای طرح بهسازی روستایی در بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در روستای مورد نظر موثر واقع شده که البته بخش اقتصادی آن کم رنگ‌تر بوده و بیشتر طرح بهسازی روی شاخص‌های اجتماعی تاثیر بیشتری داشته است. نتایج آزمون فرضیه‌های بیان شده در این تحقیق با تحقیقات شارع پور (۱۳۷۰)، رضوانی (۱۳۷۹)، غلامرضایی (۱۳۸۲)، عظیمی و جمشیدیان (۱۳۸۴)، مظفر و همکاران (۱۳۸۷)، ترکاشوند (۱۳۸۸)، نصیری (۱۳۸۸)، زرافشانی و همکاران (۱۳۸۹) و عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱) الحسن (۲۰۰۷) و رابرت و شیام (۲۰۰۶) هماهنگی دارد و در تحقیقات این محققین نیز آورده شده است.

در خصوص ضریب همبستگی پیرسون به کارفته در این پژوهش و رابطه آن با متغیرهای اثرگذار با اجرای طرح بهسازی روستایی نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان اراضی کشاورزی و باغی و متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد. این نتیجه نشان دهنده آن است که متغیرهای اثرگذار بر طرح بهسازی روستایی شامل پنج شاخص عنوان شده در این پژوهش با متغیر سطح اراضی زراعی و باغی رابطه‌ای ندارد. همچنین نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی سایر متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین میزان عملکرد باغی و تنها متغیر کاربری اراضی در سطح 99 درصد رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد و بین میزان عملکرد اراضی کشاورزی با سایر متغیرهای ناشی از اجرای طرح بهسازی روستایی هیچ رابطه معنی‌داری وجود ندارد. این نتایج به طور کلی بازگو کننده این امر است که بین وضعیت اقتصادی مردم منطقه به طور کلی با شاخص‌های به کار فته برای ارزیابی طرح بهسازی رابطه‌ای معنی‌دار به دست نیامد. نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان دهنده این امر بود که رابطه خاص و معنی‌داری بین سطح تحصیلات جامعه مورد مطالعه و همچنین نوع مالکیت با شاخص‌های به کار رفته در این تحقیق به چشم نمی‌خورد و تنها بین مالکیت اراضی و شاخص بهداشت در سطح 95 درصد رابطه مثبت و معنی‌داری مشخص شد.

در کل می‌توان عنوان کرد که اجرای طرح بهسازی روستایی در روستای مورد مطالعه در برخی از جنبه‌ها موفق بوده و نتایج مثبتی نیز به بار آورده است ولی در جنبه‌های دیگر که عنوان شد عملکرد رضایت بخشی ندارد شاید یکی از مهمترین دلایل آن این است که چنین طرح‌های به صورت بالا از پایین بوده و بدون مشارکت خود روستاییان در نیاز سنجی و شناسایی مسائل اصلی و مشکلات آن‌ها صورت گرفته و در مرحله اجرا نیز از مشارکت مردم کمتر استفاده می‌شود و در واقع مردم چنین احساس می‌کنند که این‌گونه طرح‌ها به صورت یک متغیر بیرونی به آن‌ها تحمیل شده است بنابراین موفقیت‌چندانی حاصل نخواهد شد. با توجه به نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر و در جهت تکمیل نمودن اطلاعات موجود موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به این موضوع که اولویت‌بندی انجام شده در خصوص شاخص‌های مسکن در روستای مورد مطالعه نشان دهنده این امر بود که طرح بهسازی در بهبود کیفیت مصالح برای ساخت و ساز و مقاوم سازی روستایی چندان موفق نبوده است بنابراین پیشنهاد می‌گردد که با اعطای وام‌های بلندمدت برای اهالی نسبت به مقاوم سازی مسکن خود عمل کرده و به این صورت آن‌ها را نیز در اجرای طرح مشارکت دهیم.

- با توجه به این که در اولویت‌بندی عنوان شده دفع و جمع‌آوری فاضلاب روستایی جایگاه پایینی داشت می‌توان از طریق مشارکت خود روستاییان نسبت به هدایت و جمع‌آوری فاضلاب‌های روستایی به بیرون اقدام لازم را انجام داد که

خروج بهداشتی و مناسب این امر می‌تواند در بهبود و افزایش بهداشت منطقه تاثیر قابل توجهی را داشته باشد.

- با توجه به این که روستای مورد مطالعه یکی از روستاهای مناسب برای گردشگری در استان و حتی کشور می‌باشد و در صورت ایجاد زیرساخت‌های لازم برای توسعه گردشگری در منطقه می‌توان شاهد بهبود و رشد اقتصادی مردم منطقه باشد بنابراین پیشنهاد می‌گردد که دولت نسبت به راه‌اندازی سامانه‌ای جهت معرفی و شناسایی ظرفیت چنین روستاهایی به مردم برای توسعه گردشگری اقدام نماید.

- همچنین می‌توان از مشارکت بخش خصوصی نیز در توسعه گردشگری در منطقه استفاده نمود که این امر شغل‌های متنوع‌تر و بیشتری را نیز با خود به روستا آورده و از فشار بیش از اندازه به زمین برای بهره‌برداری جلوگیری خواهد کرد.

همچنین با توجه به معنی‌دار شدن نتایج آزمون t تک نمونه در مورد هر یک از شاخص‌های به کار رفته می‌توان پیشنهاد نمود که در مراحل مختلف طرح اگر مشارکت واقعی روستاییان فراهم شود تاثیر قابل توجهی خواهد داشت بنابراین مشارکت مردم منطقه در مراحل مختلف طرح پیشنهاد می‌گردد.

References

- Al-Hassan, Ramatu M. (2007). *Regional disparities in Ghana: policy options and public investment implications*. University of Ghana, Xinshe Diao, International Food Policy Research Institute.
- Amar, T., & Samiem Sharami, R. (2009). Evaluate the physical effects Rural Master Plan Case Study: city of Rasht - khomam district. *Journal of Housing and the Environment*, 28 (127), 44-55. (In Persian)
- Asayesh, H. (2004). *Rural Planning Workshop*. Fourth Edition, Tehran: Payame Noor University. (In Persian)
- Aslani, R. (1999). Evaluate approaches to rural development of the last fifty years. *Proceedings of the International Conference on Fifty Years of Development Planning in Iran*. Center for Economic Research of Iran. (In Persian)
- Azimi, N., & Jamshidian, M. (2005). Physical Impact rural guide plans Case Study: West Gilan. *Journal of Fine Arts*, 22, 25-34. (In Persian)
- Bhatia, V.K. & S.C. Rai (2004), *Evaluation of socio-economic development in small areas, New Dehli*. Indian Society of Agricultural Statistics, Iasri Campus, Library Avenue, Pusa New Delhi University.
- Borzo, GH., Shahhoseini, A., Valzadeh, M., Baghernasab, A., Bahrami, M., Abdolmaleki, S., & Zarafshani, K. (2010). Qualitative evaluation of the implementation of the plans in the village Karnachi city of Kermanshah using grounded theory. *Journal of Rural Research*, 1(3): 153-172. (In Persian)
- Habibi, M., & Maghsodi, M. (2002). The terms and terminology repair. *Journal of Seven Cities*, 12-13 (4). (In Persian)
- Housing Fondation of Islamic Revolution. (2010). <http://www.bonyadmaskan.com> (In Persian)
- Jamkasri, M. (2010). Improvement of rural precious tissues, a process of subjectivity and objectivity. *Journal of Housing and Rural Environment*, 29 (131), 61-72. (In Persian)
- Kalantari, Kh., & Sakhohi, A. (2002). Survey of rural development plans and physical problems and obstacles executive heads of rural households in the city of Gorgan. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 10 (38), 185-199. (In Persian)
- Kalantari, KH., Irvani, H., & Vafaenejad, Sh.M., 2003, Assess the Level of Rural Development in the Torbat-e-Hydariyeh County, 1986-2000, *Geographical Research*, 35 (45): 41-54. (in Persian)

- Kalhornia, B. (2008). The process of achieving optimal patterns of rural housing. *the first International Conference on Zagros Traditional Settlements*, University of Kurdistan. (In Persian)
- Latifi, A., & Motamedian, H. (2006). Iran view on rural housing renovation and retrofit of its. *first national conference on earthquake disaster management in cities with historical context*. (In Persian)
- Motiee Langroodi, S.H., & Sakhaee, F. (2009). Popular participation and rural development in the district Silky city Skinheads. *Human Geography Research*, 42 (70), 111-126. (In Persian)
- Paplyyazd, M., & Ebrahimi, H. (2002). *Theories of Rural Development*. Tehran: Samt. (In Persian)
- Rashtian, M. (2004). The work of building a proper construction of rural and urban resistance. *immunization and sanitation facilities Conference*. (In Persian)
- Rastandeh, A. (2009). Cultural Landscape Parameters of the Mountainous Rural Spaces in Western of Iran; Casestudies: Varkaneh, Shahrestaneh. *Human Geography Research Quarterly*. 42(67): 85-97. (In Persian)
- Rezvani, M. (2004). *Introduction to Rural Development Planning in Iran*. Tehran, publisher Gomes. (In Persian)
- Saedi, A. (2004). *Foundations of Geography in rural areas*. Fifth Edition, Tehran, publisher of the Samt. (In Persian)
- Saedi, A. (2009). *Encyclopedia of Urban and Rural Management*. municipalities and other organizations Dehyariha, Interior Ministry, Tehran. (In Persian)
- Saedi, A., Roknealden Eftekhari, A., & Darabi, H. (2007). The role of government construction investment in the stabilization of the rural population (Kashan area samples). *Journal of Geographical Research*, 22 (1), 3-10. (In Persian)
- Sarteipipour, M. (2005). Iran indices rural housing architecture. *Journal of Fine Arts*, 22: 43-52 (In Persian)
- Sharama, B. (2004). Regional disparities in agricultural labour Productivity in the Brahmaputra Valley, Department of Geography, Gauhati University, Assam, India.
- UNDP (2007). *Human Development Report 2006*. www.undp.org, 21,11,2007.
- Yaghoub, J., Ranjvar, A., & Khoshnodifar, Z. (2013). Analysis of the driving factors in the successful implementation of the project of rehabilitation and reconstruction of rural housing: Khodabande city. *Journal of Geography and Development*, 32, 149-162. (In Persian)
- Yang, D. (2011). Overall evaluation on the level of rural economic development in 31 regions of china. *Asian Agricultural research* 3(6), 12-15.

How to cite this article:

Aazami, M., Samian, M. & Ansari, E. (2017). On the Effects Analysis of the Implementation of Reconstruction Plans (Case Study: Workaneh Village, Hamedan City). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 12 (2), 315-337.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_532886.html

On the Effects Analysis of the Implementation of Reconstruction Plans (Case Study: Workaneh Village, Hamedan City)

Mousa Aazami

*Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University,
Hamedan, Iran*

Masoud Samian*

Ph.D. Candidate, Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Elham Ansari

M.A. in Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Received: 29/06/2016

Accepted: 27/08/2017

Extended Abstract

Introduction

Rural guiding plans are the main comprehensive plans for development of rural areas across Iran. Since 1987, more than 16440 projects have been provided in different areas of the country, and about 7670 projects have been implemented so far. Two decades later, in the year 2007, the rural improvement plans in sample villages focusing on employment began by Housing Foundation of Islamic Revolution. In spite of great interaction between natural environment of the rural areas and development plans, no comprehensive evaluation have been conducted over the impact of such programs. After more than two decades of beginning of the Modified programs in rural areas and high costs of preparation and implementation of such plans, people were encountered with different effects of such plans like changes in the physical structure of the village, change in the patterns of housing, etc. The main objective of this study was to analyze the effects of the implementation of reconstruction plans in Workaneh village in Hamedan province from the villagers' point of view. This study was also conducted to identify existing bottlenecks and modifications in the presentation and implementation of such projects.

Methodology

This study was basically done as a descriptive-analytical research. In this method, by selecting and studying selected samples of society, the frequency, distribution and relations between variables are criticized and analyzed. The population of this study is the total of supervisors of the households in the Vorkaneh village of Hamedan which were 214 households through all calculation. A questionnaire containing 18 open questions and 70 closed questions was used to collect data. The accuracy of indexes and items in the questionnaire or face validity were confirmed by specialists. To analyze the reliability of the research tool, the questionnaires were given to 30 heads of households, the results were examined and Cronbach alpha was calculated. The obtained result was 0.94% which was rather an acceptable figure. Based on the nature of the research, the data in this study were described and analyzed. In the description section of data, descriptive statistics such as frequency, percentage, median, mode, standard deviation, variance, mean, and others' were used.

* Corresponding Author:

Email: samian.masoud@yahoo.com

Results and discussion

Participants of this study were 42 years old on average. A majority of them were illiterate (44 percent) and a few of them had finished the high school and hold a diploma degree. About the efficacy of the rural improvement plans on housing indexes: The most important housing indexes are those with a lower coefficient of variation. The most important factors influencing the housing indexes due to the implementation of a rural improvement plan which were made by the heads of households were avoiding the establishment of residential units in the vicinity of floods and rivers, observing the regulations on construction by people, and the possibility of preparing and constructing housing for villagers in the form of improvement plan were with coefficients of variation 0.235, 0.249, and 0.281, respectively. However, the most important factors influencing the health indexes due to the implementation of the rural improvement plan, which the households' supervisors stated, were the possibility of preparing and access to sanitary drinking water, preventing contamination with floor covering on the general population of the village, and determination of waste disposal area in the village range with coefficients of variation 0.230, 0.231, and 0.225, correspondingly. About the efficacy of the rural improvement plans on land use indexes: The most important housing indexes are those with a lower coefficient of variation. The most important factors influencing the land use indexes due to the implementation of a rural improvement plan which were made by the heads of households were attention to the preservation of contexts with historical-cultural values in the village, attracting facilities and welfare services in rural areas, and development of construction in the village with coefficients of variation 0.200, 0.222, and 0.256, respectively. About the efficacy of the rural improvement plans on passageways network indexes: Accordingly, the most important factors affecting the passageways network indexes due to the implementation of a rural improvement plan, which the households' supervisors stated, was to increase the quality of passageways network and improvement them, ease of villagers' commuting, and making the pavements beautiful with coefficients of variation 0.268, 0.269, and 0.302, respectively. Also, the results of Pearson correlation coefficient showed that there is not any significant relationship between agricultural land performance and other variables due to the implementation of rural improvement plan.

Finally, the results of Pearson correlation coefficient showed that there is a significant and positive relationship between garden function and the only land use variable index at level 99%. There is not any significant relationship between agricultural land performance and other variables due to the implementation of rural improvement plan. These results generally suggested that there is not a significant relationship between the economic situations of the region's people in general and the applied indexes for evaluating the improvement plan. The results of Kruskal-Wallis test also indicated that there was no significant and meaningful relationship between the education level of the studied society and the type of ownership with the indexes used in this study and, only the positive and significant relationship was determined between land ownership and health index at level 95%.

Conclusion

The results totally indicated that the proposed program or plan had different effects on the five dimensions considered by local people's points of view in the studied area. Regarding the fact that the prioritization of the housing indexes in the studied village indicated that the improvement plan had not been successful in improving the quality of materials for construction and rural rehabilitation. It was, therefore, suggested that by providing long-term loans to residents to reconstruct their homes and, they participate in the implementation of the plan.

Key Words: Development Projects, Improvement Plans, Effect Analysis, Varkane Village, Rural Development